

BINGE-WATCHING KAVRAMI VE TÜRKÇE KARŞILIKLARI ÜZERİNE

Âdem Terzi

- Yaklaşık beş yüz bin dizelik *Manas Destanı*, dünyanın en uzun anonim anlatılarından ve geleneksel ortamda icrası altı ay sürebilmektedir. Bugün de yaşayan *Destan*'ın bir varyantı kayıt altına alınmak amacıyla yedi günde, rekor denemesi için ara vermeden on dört saat yirmi yedi dakikada anlatılmıştır.

On iki bin bölümlük *Yalan Rüzgârı* dizisi, dünyanın en uzun kurmaca anlatılarından ve geleneksel yayıncılıkta icrası kırk sekiz yıl sürmüştür. Çekimleri bugün de devam eden dizi, ara vermeden bir yılda izlenebilmektedir.

Yukarıdaki gibi özel durumlar dışında, bir “Manasçı”nın destanı kesintisiz anlatması çok zor olacaksa da *Yalan Rüzgârı* veya başka bir diziyi birkaç oturumda izleyip bitirmek bugün yalnızca izleyicinin isteğine kalmış görünmektedir. Anlatıcı açısından bunu olanaklı, izleyiciyi de buna hazır kılansa yayıncılığın ve bireyin bugünkü ahvalidir.

Bu yeni izleme olanakları ve tercihleri birçok yeni kavramı da gündeme getirdi. Bunlardan biri olan *binge-watching*, belli aralıklarla tüketilmesi amacıyla üretilen programların birden fazla bölümünü ya da tamamını bir seferde izleyip bitirme eğilimini ifade ediyor.

Aslında kavram çok yeni değil; “*The practice of watching several episodes of a TV Show on one occasion, usually by means of DVD's or digital streaming.*” tanımıyla 2013'te *Oxford Sözlüğü*'ne alınmıştı. O günden bu yana yayıncılığın git gide bu eğilime yaslanması ve bir yıldır süren salgına bağlı *evde kalma* durumu, kavramın hem ilgili dallarda hem de gündelik hayatta daha sık anılmasına yol açtı. Buna bağlı olarak kavramı Türkçede karşılama yönelik önerilerin sayısı da artmakta.

Bu karşılıklara geçmeden önce *binge-watching* kavramını doğuran gelişmelerden kısaca söz edilecek olursa:

*Geleneksel yayıncılıktaki dizi programların dijitalleşmeyle birlikte kolayca kopyalanabilmesi ve böylelikle bunlara farklı yollardan topluca erişime olanak sağlanması.

Randevulu izleme düzenine göre üretilmiş dizilerin daha çok “merak” ögesine yönelik işlediği ve buna göre bu dönemde *en heyecanlı yerinde bırakma* (cliffhanger) kavramının başat olduğu söylenebilir. Söz gelimi bu dönemin kült dizilerinden *Kaçak*’ın (*The Fugitive*) son bölümünü izleyebilmek için TBMM’de bir oturumun ertelendiği rivayet hükümündeyse de dizinin yayın saatinde sokakların boşaldığı bilinmektedir. Aynı dönemin bir başka dizisi *Dallas* için de benzer şeylerden söz edilebilir. Söz gelimi, “*Bölüm araba tam devrileceken bitirilir, haftaya hiçbir şey olmamış gibi araba yoluna devam ederdi.*” biçiminde özetlemişti dönemin işleyişini anlatan bir yapımcı epey önce dinlediğim, şimdi aradıysam da erişemediğim bir söyleşisinde.

2000’li yıllara gelirken dizi programların bölümlerine VCR, CD, DVD gibi ortamlardan topluca erişilebiliyordu artık. Bu dönemin simge dizileri ise *Lost* ve *Prison Break* olarak belirlenebilir. Sonrasında genel ağ kullanımının giderek artmasıyla video izleme ve indirme siteleri oldukça yaygınlaşacak, TV kanallarının ağ sayfalarından dizilerin geçmiş bölümlerine de topluca erişilebilecektir.

*Çevrim içi içi yayın yapan kanalların ortaya çıkması.

Çevrim içi video kiralama firması olarak doğan Netflix, 2000’li yıllarda genel ağ üzerinden abonelik sistemi ile yayına başladı. Böylelikle yayın içeriğine istenilen anda ulaşma olanağı da sağlanmış oluyordu. Bu yayın biçimi ise dizilerin reklamsız ve sansürlü yayımlanması, bir sonraki bölüme otomatik geçişler, izleme içeriğine göre yeni dizi önerileri, yayını uygun bir zaman için bekletebilme özelliği ve dizilerin tür, oyuncu vb. açıdan hazırlanmış dizinleri ile izleyiciye önemli bir konfor vadeliyordu.

Bu tür yayın yapan birimler ve bunların alandaki payları da günden güne artarken burada yayımlanmak üzere çekilen dizilerin sayısı da hızla çoğaldı. Ayrıca bu diziler artık bölüm bölüm değil sezonlar hâlinde sunulmakta idi ki bu uygulamanın ilki yine Netflix tarafından başlatılacak, *House of Cards* dizisinin bir sezonu aynı anda izleyiciye açılacaktı.

*Bütün bu içeriğe televizyon ekranı dışında bilgisayar, tablet, akıllı telefon vb. araçlarla da yer ve zaman kaygısı taşımadan ulaşılabilmesi.

Hem genel ağ kullanımının yaygınlaşması hem de bu alandan dizi izlemeye uygun araçların çoğalması, içeriğin ana ekranın konumlandırıldığı alanlar dışında; mutfak, iş yeri, toplu taşıma aracı gibi alanlarda da takip edilebilmesine olanak sağladı. Ayrıca, aynı araçlar *ikinci ekran* (*second screen*) olarak sosyal medya, iş dosyaları vb. içeriklere de aynı anda erişebilmeyi sağlarken bu durum, dizi başında daha uzun süre geçirebilmeyi de kolaylaştıracaktı.

Alıcı açısından bakıldığında ise; dizinin sonunu merak etme, gündemdeki diziler hakkında sosyal ortamlarda yabancı kalmama, gündemden veya kişisel sorunlardan kaçma, kendini daha iyi hissetme, boş vakitleri değerlendirme, anlatıya odaklanma gibi kişisel sebeplerle diziler/programlar topluca izlenmek istenmektedir.

Bu sebeplerden bağımsız olarak evde vakit geçirme sürelerinin oldukça uzadığı salgın döneminde dizileri topluca izleme alışkanlığı da artmış olmalı. Bunu kendimden de bilebiliyorum zira yayımlandığı dönemde bazı bölümlerini ve özellikle son bölümünü kaçırdığım *Lost* ve öteki birçok diziyi birkaç oturumda izleyip bitirmiştim. Öyleyse bu da kavramın bundan sonra daha da sık gündeme geleceği anlamını taşır ki bu durumda bu yabancı söz için uygun bir karşılık bulunması yararlı olacaktır. Akademik çalışmalarda ve gündelik dilde şimdiye kadar *aralıksız izleme*, *duraksız izleme*, *aşırı izleme*, *seri izleme*, *tıkınmalı izleme*, *tıkınurcasına izleme*, *topyekûn izleme*, *maraton izleme*, *dizi maratonu*, *aşırı seyretme*, *bindirmeli seyir* gibi karşılıkların önerildiği/kullanıldığı bilinmektedir.

Bunlara yakından bakıldığında, birleşik sözün “watching” parçası için çoğunlukça “izleme” karşılığının uygun bulunduğu görülüyor. Bunda itiraz edilecek bir yan yoksa da televizyon izleme eylemi için geçmişte “seyir” sözünün, özellikle dizi izleme eylemi için de “takip” sözünün kullanıldığı hatırlanınca söz varlığındaki bu değişimin üzerinde ayrıca durmaya değer gibi geliyor.

“Seyretmek” sözü *Türkçe Sözlük*'te “izlemek” ile eş anlamlı olarak verilmekteyse de bu biçim “izlemek”ten ayrı olarak “1. Bir şeyin durumunu, oluşumunu gözlemek, 2. Bir olaya karışmadan bakmak.” anlamlarını da içermekte. Buna göre, geçmişteki “Sayın Seyirciler” hitabı geleneksel yayıncılıktaki “o an verilene alma” yükümlülüğünü karşılamış olabilir mi? Öyleyse bugün anlık akıştan bağımsız, tercihlere göre oluşturulabilen izleme günlükleri dönemi için yeni bir ifade gerekecekti. Çünkü “seyretme” ve “seyirci” sözleri dilden düşmüş değil. Söz gelimi futbol vs. spor karşılaşmaları için yaygın olarak kullanılıyor. Sayıları giderek artan manzara gözlem alanları da “seyir terası” biçiminde adlandırılıyor yine bugün. Benzer yerlere geçmişte “seyrangâh”, ağızlarda ise “seyrengeç” denmekteydi. Oysa “rating” gibi televizyon ile ilgili öteki kavramlar bugün yine “izleme” biçimiyle karşılanmakta. Buna göre, “bakmak” ile “görmek” arasındaki gibi bir farktan söz edilebilir mi “seyretme” ve “izleme” sözleri arasında? Televizyon izleme eylemi için konuşma dilinde ve ağızlarda “bakmak” ifadesinin kullanılması da bu açıdan ilginç aslında.

Yani, içeriğin çeşitlenmesi ve izleyicinin bunlara istediği anda ve seçim yaparak ulaşabilmesi tek kanallı yayının “seyretmek” gibi edilgin bir davranışından “izlemek” gibi etkin bir konuma geçişi dil çoktan sezmiş olabilir mi? Buna göre, Özel-Durmaz'ın da tespit ettiği [*Bununla birlikte İnternet üzerinden hizmet veren video içerik üreticilerinin sunduğu hizmetlere geniş bant ağlar üzerinden ulaşan kullanıcıların artık pasif bir seyirciden daha fazlası olduğu fikri de yerini sağlamlaştırmıştır.*] bu durum, bir dizinin yayın günlerini bekleme eylemi için

kullanılmış “takip” sözünün işlev yitimini de açıklıyordu. Ayrıca, İngilizcede *binge-watching* biçiminin yanı sıra az da olsa *binge-viewing* biçiminin de kullanılması o dilde de benzer bir kaygıya dayanıyor olabilir.

Asıl dallanma ise “binge” biçimini karşılamada görülüyor ki bu söz özellikle yemek-içmek için, bunları kısa bir sürede çokça tüketme eylemini vurgulamak amacıyla *binge-eating*, *binge-drinking* biçimlerinde kullanılmaktayken buradan peş peşe dizi/program izleme davranışına uyarlanmış. Buna bağlı olarak da *binge-watching* biçimi için ilkin *aşırı izleme* karşılığı akla gelmişse de bu birleşik söz ekranla ilgili başka bir davranış biçimini, “aşırı televizyon izleme” eylemini çağrıştırmakta. Dolayısıyla *aşırı seyretme* karşılığı için de aynı çağrışımdan söz edilebilir.

Karşılıklardan ikisinde yeme eyleminin fazlalığını veya hızlı tüketimini vurgulayan Türkçe “tıkınmak” ifadesinden yararlanılmış: *tıkınmalı izleme*, *tıkınurcasına izleme*. Ancak, ikinci karşılıktaki belirteç olan biçim, “izleme” sözüyle birlikte çekime girmeye uygunsuz da bir terim olarak yapı bakımından tartışmaya açıktır. Yine zarf türündeki *topyekûn* sözü ile kurulan biçim için de aynı şeyler söylenebilir.

“Seri” sözü “Herhangi bir bakımdan bir bütün oluşturan şeylerin tümü, dizi.” ve “1. Hızlı, 2. Hızlı bir biçimde.” anlamlarıyla iki ayrı dilden Türkçeye girmiştir. Bu bakımdan sözün önerilen karşılıktaki hangi anlamıyla kullanıldığı pek açık değil.

“Bindirme” sözü “üst üste gelme/getirme” anlamını vermektedir ki hem bu hem de *tıkınma*, *aşırı* gibi kavrama olumsuz içerikler yükleyen öteki ifadeler, *binge* sözünü Türkçede hakkıyla karşılamak için önerilmiş olmalıdır. Ancak, kavramın yaygınlaşmasında hatırı sayılır dahil olan *Netflix*, bu algıyı kırmak için başlarda *binge watching* ifadesi yerine *maraton* sözünü tercih etmiştir. İşte, *maraton izleme*, *dizi maratonu* karşılıkları da bu kullanımdan alınmış görünmektedir. Benzer biçimde, *aralıksız izleme*, *duraksız izleme* karşılıkları da yapı bakımından uygun bulunsalar da içerik bakımından yansız tutumlarıyla yaygınlaşacak gibi görünmemektedir.

Karşılıkların uygunluğu bakımından göz önünde tutulması gereken başka bir ölçüt de bunların asıl biçimden doğacak ilintili yapılara da uyarlanabilmesi sorunudur. Söz gelimi konuyla ilgili çalışmalarda *binge-watching* biçimi ile birlikte *binge-watcher* biçimi de kullanılmaktadır. Bu durumda karşılıklarda geçen “izleme, seyir, seyretme” gibi sözlerin de yerine göre uygun eklerle işletilebilir olması gerekir ki yanı sıra türeyen her yeni kavram için ayrı karşılık da düşünülebilir. Örneğin Türk Dil Kurumunun da katılımcıları arasında yer aldığı Yeni İletişim Ortamlarında Türkçe: Güncel Sorunlar ve Terim Önerileri Çalıştay’ında dizileri topluca izlemeyi tercih edenleri (*binge-watcher*) tanımlamak üzere *dizibitiren* karşılığı önerilmiştir. Bu yapı Türkçede sık kullanılan söz türetme yollarından olup her türden kavram için kullanılmaktaysa da *köy-göçüren*, *dulbırakan*, *kozkavuran* gibi olumsuz anlamlar kurmak için de yaygın

olarak tercih edilmektedir. Dolayısıyla aslında kavramın olumsuzluğunu vurgulayabilmeye uygun olan bu yapı ve “bitirmek” sözü, “dizi” sözüyle kullanıldığında ise neredeyse kavrama olumlu bir içerik yüklemektedir. Ayrıca, kavramın asıl vurgusu seriyi bitirmek üzerinde değil, alışılmıştan çok kısa sürede bitirmek üzerinde yatmaktadır.

Benzer biçimde, kullanım alanıyla birlikte anlama olumlu ya da olumsuz bir içeriği kolayca kazandırabilen bir kalıp yapı daha vardır ki Türkçede özellikle yemek ve içmek eylemleri için çok sık kullanılmaktadır: *bir oturuşta...* Aralıklarla yapılması mutad olan eylemlerin bir seferde bitirilmesini anlatmak için tercih edilen bu yapı, aslında *binge-watching* kavramını Türkçede en iyi verebilecek bir ifade olarak hemen akla gelivermektedir. Belirteç işleviyle yine cümle ögesi olarak kullanıma uygun olan bu biçimin bir karşılık oluşturmada kullanılması zor ise de geçmişte TDK tarafından önerilmiş *dalında (satis)* örneğinden hareketle *bir oturuşta (izleme)* gibi bir karşılık yine de akılda bulundurulabilir.

Sonuçta, bu ve öteki öneriler yapı ve anlam bakımından ne denli irdelenecek olursa olsun bunların Türkçede yer edinip edinemeyecekleri eninde sonunda kullanıcıların tutumuna bağlı olacak. Buna göre, önerilen karşılıklardan hangisi öne çıkacak ya da başka karşılıklar bulunacak mı, şu aşamada bilmek zorsa da bu davranışın özellikle salgın döneminde artma eğiliminde olduğu açık. Bunu hem dizilerin hem dizileri bu tür izlemeye uygun zeminlerin sayısındaki artıştan kestirmek kolay. Ancak, güncel dizilerde *maske, mesafe* gibi bugünün izlerinin pek görülmemesi gibi hem salgının hem de *binge-watching*'in sebep olacağı bedensel, ruhsal ve kültürel sonuçlar da ilgili bilim ve sanat dallarını asıl ilerde meşgul edecek gibi görünmekte.

Söz gelimi dizilerin görsel alandan çok giderek işitsel alana, yani öyküye ağırlık vermesi “izleyici”nin zamanla “dinleyici”ye dönüşmesini gösteriyor olabilir. Bu yöneliş az çok teknik olanaklarla, televizyonun sinemadan farklıyla ilintiliyse de “izleyici” talepleri de bunda mutlaka etkilidir. O zaman bu, yine ikinci sözlü kültür evresine geçişle ilgili görüşlerle ilişkilendirilebilir ki farklı kanal ve dizilerde tarihî olayların bile farklı işlenmesi, anlatılması ancak sözlü kültürün en önemli özelliği olan varyantlaşma eğilimi ile açıklanabilir.

Sözlü kültürün anlatı ustaları âşıklar ağırlandıkları mekânlarda çoğunlukla “öykü”yü en heyecanlı yerinde bırakarak ya da “öykü”ye iliştirerek çay, kahve vb. isteklerini belli ederlerdi. Bugün ise Netflix ve öteki çevrim içi kanallar, abonelik ücretleri ödendiği sürece, “dinleyici”den böyle bir talepte bulunmadığı gibi bölüm bitişlerinde yeni bölüme otomatik geçişlerle ya da “Bunu sevdiğin, bunu da izlemek ister misin?” gibi önerilerle anlatıcıyı değil dinleyiciyi misafir kılmakta. Böyle olunca sormadan ikram edilen fazladan her çay gibi “Eh, bir bardak daha içeyim bari.” deyip dizinin başından kalkılamamakta.

Aslında, yakın zamana kadar dizilerin tek bir bölümlerinin özetler, reklamlar vb. ile hemen ana haber bülteni sonrasında gece yarısına kadar uzatıldığı sü-

reç, *bing-watching* olgusunun habercisi sayılabilirdi. Yine de bir dizinin sonuna erilmesi yıllar alabiliyordu. Şimdiyse *Manas* gibi bir uzun anlatı bile diziyeye uyarlanırsa birkaç günde bitirilip tüketilecektir.

Kaynaklar

- Atay, Tayfun, "Netflix Olsaydı Şehrazad Yanmıştı!", *MediaCat*, 1 Mart 2016. <https://mediacat.com/netflix-olsaydi-sehrazad-yanmisti/>.
- Atay, Tayfun, "Destanlardan Diziye Hayallerimizin Seyri", *T24*, 15 Eylül 2019. <https://t24.com.tr/yazarlar/tayfun-atay-pazar/destanlardan-dizilere-hayallerimizin-seyri,23778>.
- Çaycı, Berk, "Aşırı İzlemeyle Değişen Dizi İzleme Biçimlerinin İzleyiciler Üzerindeki Etkileri", *The Turkish Online Journal of Design Art and Communication*, S 11 (2), 2021, s. 403-423.
- Gülensoy, Tuncer, *Manas Destanı (Türkiye Türkçesi ile)*, Akçağ Yayınları, Ankara 2002.
- Özel, Sedat-Durmaz, Tugay, "Yeni Nesil İzleme Pratikleri: Tıkınırcasına İzlemek", *Öneri*, C 16, S 55, 2021, s. 363-388.
- Rodopoulou, Magda, Gupta, Shreyash, "Netflix and Binge-watching", https://www.academia.edu/43655605/Netflix_and_Binge_watching (Erişim: 5 Mart 2021)
- Tüzün Ateşalp, Selin, Başlar, Gülşah, "İnternette Dizi İzleme Pratiklerinin Dönüşümü: Aşırı İzleme (Binge-watching) Üzerine Bir Araştırma", *İleti-ş-im*, S 32, İstanbul 2020, s. 108-136.
- Uralman, N. Hanzade, Akçay, Deniz, "Yeni İletişim Ortamlarında Türkçe: Güncel Sorunlar ve Terim Önerileri Çalıştay Raporu", <http://acikerisim.gelisim.edu.tr/xmlui/handle/11363/1534#sthash.gzda5jug.dpbs> (Erişim: 1 Nisan 2021).